

UITLEIDING

STIJN VANACKER & ANN PISMAN

Het departement Omgeving had geen ervaring met het schrijven van 'toestandsrapporten'. We besloten zo'n 2 jaar geleden om hier verandering in te brengen. Net zoals bij een milieu-, landbouw- en natuurrapport wilden wij 'de toestand van de Vlaamse ruimte' in kaart brengen.

Een lang proces

Deze opdracht bleek niet zomaar een opdracht maar een heel proces. Initieel gingen we op zoek naar buitenlandse voorbeelden van 'ruimterapporten'. Deze vormden dan ook de basis voor onze indeling van het rapport. We wilden Vlaanderen ook telkens in een Europese en/of Belgische context plaatsen. Dit was niet altijd een sinecure: data zijn op andere manieren gemeten, begrippen betekenen niet helemaal hetzelfde, meetreeksen lopen niet over eenzelfde periode,... Daarnaast moesten de Vlaamse cijfers uit heel wat bronnen gedistilleerd en vergeleken worden. Ook dit kende dezelfde problemen maar op een kleinere schaal. Waar we aanvankelijk dachten om vooral te gebruik te maken van de onderzoeksrapporten die zijn opgeleverd voor het departement Ruimte (nu departement Omgeving) gedurende de afgelopen jaren, merkten we snel dat heel wat informatie ontbrak of dat voor sommige thema's meer materiaal voorhanden was dan voor andere.

Vrij snel kwamen we er achter dat we nood hadden aan een aantal eenvoudige, heldere typologieën om die Vlaamse ruimte te beschrijven. Parallel daarmee moesten we -achter de schermen- alle data- en kaartmateriaal net iets systematischer beschrijven en bewaren dan dat we gewend waren. Op het einde van het lange proces formuleerden we voor onszelf de opdracht om te leren denken in "boodschappen" als samenvatting. Alweer een moeilijke kaap: Hoe vat je samen, zonder de nuance te verliezen? Hoe ver mag je afronden om het acceptabel te houden? Dit eerste Ruimterapport mag dan ook gelezen worden als een gigantische samenvatting van heel wat cijfer- en kaartmateriaal dat voorhanden was en die samen inzicht geven in het voorkomen en functioneren van de ruimte in Vlaanderen in 2013. Dit materiaal is weergegeven in infographics, in tekst, in kaart en in grafieken. Het geheel blijft relatief moeilijk te interpreteren. De toestand van de Vlaamse ruimte is niet eenvoudig uit te leggen aan een breed publiek.

De rode draad

Als rode draad doorheen het rapport stellen we de verregaande versnippering van de ruimte vast. Vlaanderen wordt gekenmerkt door veel kernen en bebouwingsconcentraties, grote woningen met een beperkte bouwhoogte en relatief grote tuinen, voorzieningen en bedrijven die verspreid zijn over het hele grondgebied, kleine landbouwpercelen, veel bomen maar weinig bossen, veel zonnepanelen, veel wegenis die zorgt voor een versnippering van het landschap, ... Deze versnippering creëert heel wat uitdagingen voor de toekomst.

Uitdagingen

Gedurende het traject merkten we ook dat bepaalde zaken niet aan bod komen. Soms konden we nog bijsturen, maar vaak was het ook al te laat en moeten we vaststellen dat er bepaalde 'blinde vlekken' zijn. Zo hebben wij momenteel te weinig cijfer-/kaartmateriaal over de havens, over informele instrumenten die te maken hebben met ruimtelijke ordening, over wat zich waar afspeelt in de open ruimte, over hoe onze ruimte 'systemisch' werkt, over deelsystemen en commons, ... Dit creëert natuurlijk heel wat opportuniteiten voor de onderzoeksagenda voor de volgende jaren.

Naast het niet hebben van heel wat data, spelen nog heel andere factoren. Zo probeerden we in dit rapport de toestand zo accuraat mogelijk te beschrijven. Voor heel wat analyses refereren we naar het jaar 2013 omdat er geen recenter materiaal beschikbaar is. Het weergeven van evoluties in de tijd op een systematische manier was niet mogelijk. We hopen met dit Ruimterapport een eerste stap te hebben gezet naar het longitudinaal verzamelen van datareeksen. Wat gebeurde er in Vlaanderen tussen 2013 en 2017? We hopen om hierop in de toekomst een concreet antwoord te kunnen geven. In ieder geval creëert het Ruimterapport een enorme monitoringsopgave voor de toekomst.

Dit rapport beschrijft, analyseert en verwerkt heel wat data. Al deze data zijn zeer 'klassiek' van aard. Ze zijn afkomstig uit administratieve databanken, kaartmateriaal, enquêtes,... Momenteel heeft iedereen de mond vol van 'big data'. We zijn er ons van bewust dat de komende

jaren dit topic de aard en de hoeveelheid aan data drastisch zal veranderen. Ook dit gegeven nemen we mee richting volgende ruimterapporten.

Tijdens het hele proces van het maken van dit Ruimterapport kwamen twee opmerkingen heel dikwijls terug. Dat was enerzijds: 'Hoe verhoudt het Ruimterapport zich tot het Beleidsplan Ruimte en tot beleidsvoering?' en 'Wat met omgevingsdenken?'

Vanaf het prilste begin gaven wij als antwoord: Het Ruimterapport monitort niet expliciet de doelstellingen opgenomen in het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV) in opmaak, of in het Ruimtelijke Structuurplan Vlaanderen (RSV). Het rapport heeft als taak om de toestand van de ruimte/het ruimtelijk weefsel in Vlaanderen te beschrijven, te analyseren en te evalueren. Het verhoudt zich op dezelfde manier zoals 'De Monitor Infrastructuur en Ruimte' zich verhoudt tot 'het Compendium voor de Leefomgeving partim Ruimte'. Want ook zonder Beleidsplan Ruimte is het noodzakelijk om die ruimte/het ruimtelijk weefsel in kaart te brengen. Vanuit het Beleidsplan Ruimte worden echter een aantal concepten gelanceerd die in de toekomst mogelijk de ruimtelijke ontwikkeling in Vlaanderen mee zullen bepalen. In het huidige versnipperde Vlaanderen willen we het ruimtelijk rende-

ment verhogen op de goedgelegen locaties, maar ook de verharding en het ruimtebeslag beperken op de slecht gelegen locaties. In de toekomst gaan we samen met de beleidsafdeling nadenken over hoe we deze globale concepten kunnen meten, en op welke manier we gaan rapporteren over de realisatie van deze doelstellingen. Meer algemeen willen we door het aanreiken van data bijdragen tot een onderbouwd, kwalitatief omgevingsbeleid in de toekomst.

'Wat met omgevingsdenken?' is een veel moeilijker te beantwoorden vraag. De eerste kleine kiemen hieromtrent probeerden we te leggen op het einde van het laatste hoofdstuk onder meer door de link te leggen met omgevingskwaliteit. We beseffen heel goed dat hier nog heel wat conceptueel denkwerk voor nodig is: wat bedoelen we hiermee?, hoe proberen we appels en peren toch op één of andere manier met elkaar te vergelijken?... Hopelijk kunnen we samen met de collega's van ex-LNE binnen het departement Omgeving en de collega's van de andere rapporten hier de komende jaren aan werken.

Stijn Vanacker & Ann Pisman
Vlaams Planbureau voor Omgeving,
Departement Omgeving